

UOT 004.891.2

Qurbanlı Ü.Q.

AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

uzeyir@sinam.net

GÖMRÜK RİSKLƏRİNİN İDARƏ OLUNMASI ÜÇÜN İNFORMASIYA SİSTEMİNİN YARADILMASININ İQTİSADI ƏHƏMİYYƏTİ VƏ ELMI AKTUALLIĞI

Məqalədə gömrük işinin təşkili zamanı yaranan problemlər və onların həlli üsullarına baxılır. Bu problemlər təhlil olunaraq onların həlli zamanı gömrük risklərinin idarə olunması üçün avtomatlaşdırılmış informasiya sisteminin əhəmiyyəti və sistemin səmərəliliyi qiymətləndirilir. Təklif olunan sistemin müxtəlif fəaliyyət sahələrində tətbiqi və istismarının mümkünlüyü araşdırılaraq bu istiqamətdə təkliflər verilmişdir.

Açar sözlər: Risk, risk dəhlizi, gömrük bəyannaməsi, risk indikatoru, risk profili, qaçaqmalçılıq, gömrük rəsmiləşdirilməsi.

Giriş

İKT-nin tətbiqi sayəsində müxtəlif fəaliyyət sahələrinin avtomatlaşdırıldığı müasir dövrdə elektron hökumət quruculuğu dövlətin güclənməsində, demokratikləşməsində və inkişafında əsas elementlərdən biridir. Əhalinin informasiya texnologiyalarından və internetdən istifadə səviyyəsinin yüksəlməsi, elektron biliklərin formalaşması ilə yanaşı, elektron hökumətin qurulmasının əsas şərtlərindən biri də dövlət orqanlarının işinin avtomatlaşdırılması, əhalidə elektron xidmət səviyyəsinin yüksəldilməsi, informasiya təhlükəsizliyinin təminatı və digər məsələlərdir. Dövlətin maddi və siyasi təminatının bazis elementlərindən biri olan gömrük sisteminin digər dövlət nəzarət sistemləri kimi müasir texnologiyalar və elmi-praktiki metodlardan istifadə sayəsində yenilənməyə və avtomatlaşdırılmaya ehtiyacı vardır. Gömrük sistemi dövlətin su, hava və quru sərhədlərində beynəlxalq ticarət və mal dövriyyəsinə nəzarət etməklə bilavasitə dövlətin milli mənafeyini, əhalinin təhlükəsizliyini və dövlət qanunvericiliyini qoruyur.

Məsələnin qoyuluşu

Ticarət dövriyyəsinin və beynəlxalq iqtisadi əlaqələrin inkişaf etdiyi müasir dövrdə gömrük orqanlarının qarşısında əldə olan maddi-texniki və kadr resurslarından düzgün istifadə etməklə gömrük rəsmiləşdirilməsi prosesini minimum vaxt sərf etməklə həyata keçirmək və həmçinin baş verə biləcək qanun pozuntularını aşkar edib, dövlət əhəmiyyətli risklərin qarşısını almaq kimi ciddi öhdəliklər durur. Gömrük risklərinin idarə olunması və qarşısının alınması bu problemlərin həll olunmasına təminat verir. İnformasiya bolluğu mühitində informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə gömrük risklərinin idarə olunması gömrük işinin təşkilində və baş verə biləcək neqativ hallardan yayınma hallarının qarşısının alınmasında mühüm vasitələrdən biridir. Məqalədə gömrük risklərinin aşkarlanması və idarə olunması məqsədilə risklərin idarə olunması informasiya sisteminin yaradılması və tətbiqi məsələləri təhlil olunaraq gömrük rəsmiləşdirilməsində sistemin rolundan və elmi-iqtisadi əhəmiyyətindən bəhs olunur.

Məsələnin həlli

Minimal resursdan istifadə etməklə ölkə sərhədlərindən idxal və ixrac olunan mal dövriyyəsinin çoxaldığı şəraitdə gömrük rəsmiləşdirilməsinin sürətləndirilməsi, qanun pozuntularının, vergidən yayınmanın, qaçaqmalçılıq və bu kimi neqativ halların aradan qaldırılması gömrük risklərinin idarə olunması sisteminin əsas funksiyasıdır. Bu cür sistemin fəaliyyət göstərmədiyə ölkələrdə idxal olunan malların 80-90 faizi, aksizli malların isə 100 faizi gömrük orqanlarında fiziki yoxlamaya məruz qalır. Bu isə gömrük nəzarətinin effektivliyinin azalmasına – rəsmiləşdirilmə vaxtının uzanmasına, yüklərin sərhəd keçid məntəqələrində və ya müvəqqəti anbarlarda günlərlə saxlanılmasına, bürokratik əngəllərin yaranmasına və s. kimi neqativ hallara gətirib çıxarır ki, bu da öz növbəsində ölkənin iqtisadi inkişafına, siyasi imicinə, tranzit ölkə kimi fəaliyyətinə mənfi təsir edir. Bu kimi problemləri nəzərə alaraq risklərin idarə olunması sistemi gömrük nəzarətinin seçmə prinsipi əsasında təşkilini təklif edir. Bu prinsip əsasında gömrük rəsmiləşdirilməsi zamanı yalnız ölkə iqtisadiyyatı, dövlət təhlükəsizliyi, əhalinin sağlamlığı, ekoloji məsələlər və s. kimi vacib sahələrlə bağlı olan malların, nəqliyyat vasitələrinin və sərnişinlərin yoxlanılması həyata keçirilməlidir. Bu cür sistemin tətbiqi gömrük orqanlarının işinin daha səmərəli təşkilinə, ölkə daxilində və xaricində riskli zonaların və malların aşkar olunmasına, resursların düzgün bölüşdürülməsinə və ən nəhayət, gömrük nəzarətini daha sadələşdirilmiş şəkildə, daha az xərc sərf etməklə yerinə yetirməyə imkan verir [1].

Risk anlayışı və riskin növləri

Risk — cəmiyyətdə baş verən ən adi prosesdən istənilən mürəkkəb proseslərə qədər özünü bu və ya digər şəkildə büruzə verir. İnsan cəmiyyətində elə bir fəaliyyət sahəsi yoxdur ki, orda riskli hallara rast gəlinməsin. Risk – arzu olunmayan təhlükə və ya itki olub, müasir dünyada insan fəaliyyətinin bütün sahələrini əhatə edir. Etinasız qalınan riskli hadisələr nəticə etibarilə fəaliyyət sahəsinin tədricən zəifləməsinə və ya bilavasitə məhvə gətirib çıxarır. Bu səbəbdən də risklərin idarə olunması müxtəlif sahələrdə, xüsusən də idarəetmə prosesində daim diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Risk anlayışı və risklərin öyrənilməsi ilə bağlı işlərə elmi ədəbiyyatda keçən əsrin 20-ci illərindən etibarən daha intensiv şəkildə rast gəlinir. Riskin idarə olunmasının iqtisadi tərəfləri 1921-ci ildə Frenk Nayt-ın “Risk, şübhə və qazanc”(Risk, Uncertainty and Profit) kitabının işıq üzü görməsindən sonra daha geniş müzakirə obyektinə çevrildi. O qeyd edirdi ki, qazanc əldə etmək yalnız iqtisadiyyatda risk faktorlarını nəzərə almaqla mümkündür. Risk və qeyri-müəyyənlik şəraitində qərar qəbul etmə nəzəriyyəsinin digər üzvləri kimi dünyada məşhur alimlərdən Kenneth Arrow, Milton Friedman, Michael D.Rothschild, John Pratt, Joseph Stiglitz və digər tanınmış iqtisadçıları qeyd etmək olar. Bu alimlərin işlərində nizamsız informasiya bolluğu şəraitində riskləri nəzərə almaqla səmərəli qərar qəbul etmənin yolları haqqında geniş bəhs olunur.

Risklər cəmiyyətdə gedən müxtəlif prosesləri əhatə etdiyindən risk növləri və risk sahələri olaraq müxtəlif növlərə bölünür. Ümumilikdə risklər onların verdiyi nəticədən asılı olaraq iki növə ayrılır: *xalis risklər*, *bazar riskləri (spekulyativ risklər)*.

Xalis risklər – əməliyyat və ya prosesin nəticəsinin mənfi və ya sıfır olması ehtimalına deyilir. Bu növ risklər ekologiya, nəqliyyat, siyasət, təbii fəlakətlər və s. ilə bağlı olan risklərdir.

Bazar riskləri – prosesin nəticəsinin mənfi olduğu kimi, müsbət olma ehtimalını da istisna etmir. Bu növ risklərə isə əsasən biznes risklərinin bir hissəsi olan maliyyə riskləri, istehsal riskləri və s. daxildir.

Əhatə etdiyi fəaliyyət sahələrinə görə maliyyə riskləri, nəqliyyat riskləri, siyasi risklər, istehsal riskləri, təbiət riskləri, innovasiya riskləri, ekoloji risklər və s. risk növləri kimi təsnif olunur.

Risklərin idarə olunması

Riskin idarə olunması – fəaliyyət sahəsi ilə əlaqəli olan risklərin identifikasiyası, qiymətləndirilməsi, qarşısının alınması və s. kimi prosedurların yerinə yetirilməsini təmin edən metodları özündə birləşdirən bir proses olmaqla, idarəetmə sisteminin ayrılmaz və əsas tərkib hissələrindən biridir. Həyat fəaliyyətinin müxtəlif sahələrində risklər müxtəlif cür xarakterizə olunduğu üçün bu risklərin idarə olunması üsulları da bir-birindən fərqlənir. Belə ki, maliyyə, texniki, ekoloji və s. risklər fərqli risk sahələrini əhatə etdikləri üçün onların analiz və qiymətləndirilmə üsulları da fərqli olur. Lakin bütün fəaliyyət sahələrini əhatə edən risklərin idarə olunması prosesini ümumiləşdirmək mümkündür. Bu cür ümumiləşdirmə müxtəlif vaxtlarda müxtəlif mənbələr tərəfindən aparılmışdır. Lakin ən dəqiq və ətraflı təklif Avstraliya Standartlar Şurası və Yeni Zelandiya Standartlar Şurasının birgə hazırladığı AS/NZS 4360:1999 və onun ikinci buraxılışı olan AS/NZS 4360:2004–risklərin idarə olunması üçün beynəlxalq standart olmuşdur [2]. Burada fəaliyyət sahəsindən asılı olmayaraq risklərlə bağlı olan terminlər, açar sözlər, riskin idarə olunmasının mərhələləri və idarəetmə ardıcılığı göstərilmişdir. Bu sənəd istənilən sahədə riskin idarə olunması prosesinin işlənilib hazırlanmasında əsas köməkçi sənəd kimi istifadə oluna bilər. Yuxarıda adları qeyd olunan bu iki təşkilatın bu sənəddən başqa, müxtəlif sahələrdə risklərin idarə olunması prosesi üçün hazırlanmış təlimatlar və köməkçi materialları vardır.

Gömrük risklərinin idarə olunması

Azərbaycanın coğrafi mövqeyi, ticari əlaqələri, milli sərvətləri və ümumdaxili məhsulun artımı gömrük nəzarətinin avtomatlaşdırılmasını zəruri etmişdir. Artıq 10 ilə yaxındır ki, Dövlət Gömrük Komitəsində gömrük rəsmiləşdirilməsinə nəzarət üçün avtomatlaşdırılmış sistem fəaliyyət göstərir. Bu sistemin fəaliyyəti nəticəsində ölkə ərazisinə idxal olunan və ya ölkədən ixrac olunan malların 100%-nin elektron qeydiyyatı aparılır. Gömrük müfəttişləri üçün yaradılmış iş yerləri vasitəsilə gömrük nəzarəti kompüter proqramı vasitəsilə reallaşdırılaraq rəsmiləşdirilməni həyata keçirir. Sistemin tətbiqi ilə rəsmiləşdirilməsi bitmiş və rəsmiləşdirilmədə olan yük gömrük bəyannamələrinin bazası və elektron arxivinin yaradılması problemi də həllini tapmışdır. Bundan əlavə, gömrük sistemində yaradılmış sərhəd gömrük bazası, qaçaqmalçılıq bazası da gömrük nəzarətinin inkişafı istiqamətində atılmış ən yaxşı addımlardandır. Lakin bütün bu görülən işlərlə yanaşı, Azərbaycanın coğrafi mövqeyi, ticari əlaqələri, milli sərvətləri və ümumdaxili məhsulun artım prosesinin inkişaf səviyyəsi gömrük rəsmiləşdirilməsi prosesində daha səmərəli üsullardan istifadə olunmasına tələbat yaradır.

Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin hesabatına görə 2010-cu ilin dövlət büdcəsinin təxminən 12 faizini gömrük orqanları tərəfindən toplanan rüsumlar təşkil edir [3]. Digər 50 faizini neft fondu, 36 faizi vergilər nazirliyi, qalan 2 faizi isə digər daxilolmalardan təşkil olunur (şəkil 1). Neft Fondunun gəlirləri neft ixracı hesabına,

Vergilər Nazirliyinin gəlirləri daxili vergi ödəyicilərinin hesabına formalaşdığı halda, Gömrük Komitəsinin gəlirləri ölkə sərhəddindən idxal və ixrac olunan beynəlxalq yük daşımalarından alınan gömrük rüsumları hesabına formalaşır. Azərbaycanın coğrafi mövqeyi, həmsərhəd olduğu ölkələrin iqtisadi siyasi vəziyyəti və digər bu kimi amillər gömrük rəsmiləşdirilməsində ciddi çətinliklərin yaranmasına səbəb olur. Bu çətinliklər, əsasən qaçaqmalçılıq və gömrük rüsumlarından yayınma halları ilə nəticələnən gömrük risklərinin idarə olunması zamanı müşahidə olunur.

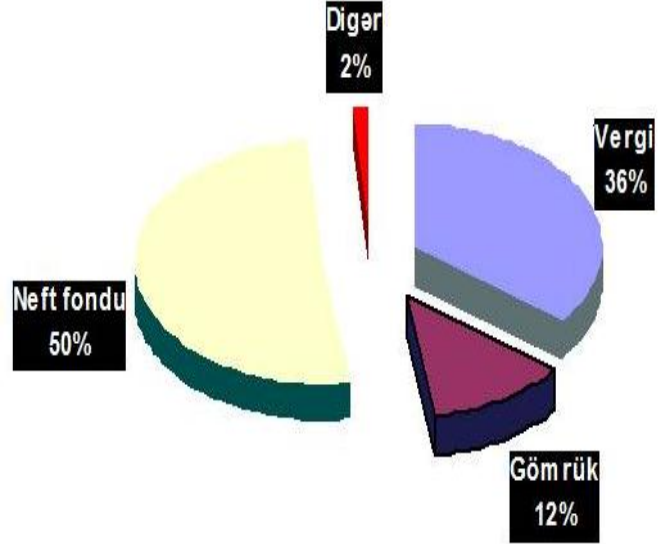
Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, bu risklərin qarşısının alınması üçün sərhəddən keçən bütün yüklərin gömrük nəzarətinə məruz qalması rəsmiləşdirilmənin ləngiməsinə, rüsumların artmasına və kadr texniki resurslardan istifadənin düzgün bölüşdürülməməsinə gətirib çıxarır. Bu baxımdan Dünya Gömrük Təşkilatının (DGT) üzvü olan digər inkişaf etmiş ölkələr kimi Azərbaycanda da gömrük işinin şəffaflaşdırılması və gömrük risklərinin aradan qaldırılması üçün gömrük işində risklərin idarə olunması informasiya sisteminin tətbiqi elektron hökumət quruculuğu istiqamətində vacib proseslərdən biridir.

Gömrük risklərinin idarə olunması üçün informasiya sisteminin (RİOİS) yaradılmasının elmi aktuallığı və iqtisadi əhəmiyyətini əks etdirən əsas elementlər aşağıdakılardır:

1. Gömrük işində fəaliyyət göstərən avtomatlaşdırılmış informasiya sistemi ölkə sərhədlərindən idxal və ixrac olunan mallar üzrə, qaçaqmalçılıq halları üzrə, sərhəd xidmət məlumatları üzrə bir neçə illik məlumat bazasına malikdir. İllərlə yığılan bu statistik məlumatların emal olunaraq biliklərə çevrilməsi rəsmiləşdirmə prosesində qərar qəbul etməni asanlaşdırır və böyük həcmli məlumatların təhlili prosesində effektiv nəticələr verə bilər. Bu yolla müxtəlif tip informasiya sistemlərində mövcud olan tarixi-statistik verilənlərin yenidən emalı məsələsi gündəmə gəlir və öz həllini təyinatı üzrə istifadə olunan sistemin inkişafında və bilavasitə intellektual sistemə çevrilməsində tapır.

Beləliklə, qeyd olunan bu proses müxtəlif təyinatlı informasiya sistemlərində, o cümlədən gömrük rəsmiləşdirilməsinin avtomatlaşdırılmış sistemində əks-əlaqə prinsipinə uyğun olaraq qapalı sistem yaradır ki, bu da informasiya sistemlərinin növbəti nəslinin – özü-özünü öyrədən sistemlərinin yaranmasında əsaslı rol oynayır.

2. Gömrük rəsmiləşdirilməsi prosesində sərhəddən keçirilən yüklərin lazımsız yoxlanılmasının qarşısı alınır. Belə ki, risklərin idarə olunması informasiya sistemində daxil olan elektron yük gömrük bəyannaməsi (YGB) risklərə qarşı yoxlanılır. Yükün risklilik dərəcəsi sistem tərəfindən təyin edilərək müfəttişə buna uyğun təlimat verilir.

Şəkil 1. Azərbaycanın büdcəsində dövlət orqanlarının payı

Dünya praktikasında gömrük risklərinin idarə olunmasında malların yoxlanma dərəcələrinə uyğun olaraq müxtəlif səviyyəli risk dahlizləri seçilir.

DGT-nin tövsiyələrinə uyğun olaraq 4 risk dahlizi təyin olunur: qırmızı, yaşıl, sarı və göy.

Qırmızı risk dahlizinə uyğun yüklərin həm sənədləri yoxlanılır, həm də fiziki yoxlamaya məruz qalır, sarı dahlizə uyğun yüklərin yalnız sənədləri yoxlanılır, yaşıl dahlizə uyğun yüklər isə yoxlanılmadan sərbəst buraxılır. Gök dahlizə uyğun mallar sərbəst buraxılır, lakin sonradan auditə məruz qalır.

Dünya ölkələrinin gömrük təşkilatlarının praktikasına nəzər salsaq, ümumilikdə, ölkə sərhəddindən keçən yüklərin təxminən 12–15 faizi qırmız dahlizə uyğun gəlir ki, bu malların fiziki yoxlanması ehtiyacı yaranır.

Beləliklə, rəsmiləşdirilmə vaxtına, texniki və kadr potensialına dəfələrlə qənaət edilmiş olur və sərhəd keçid məntəqələrində, yaxud gömrükxanalarda yaranan lazımsız bürokratiya və əngəllərin qarşısı alınmış olur. Bu da özlüyündə malların idxalı və ixracı zamanı yük daşımaları sənədlərinin sayını, daşıma müddətini azaldır, yük daşımalarının sayını isə artırır.

3. Sistemin tətbiqi gömrük rüsumlarından yayınmanın qarşısının alınması və qaçaqmalçılıq hallarının aşkarlanmasında da xüsusi rola malikdir. Bu hal gömrük orqanlarının qarşısında duran əsas problemlərdən biridir. Belə ki, beynəlxalq yük daşımaları zamanı malların başqa mal adı altında bəyan edilməsi, xüsusi qablaşdırılmış malların içərisində qadağan olunmuş, risk qrupuna daxil olan qaçaqmalçılıq mallarının daşınması hallarının müəyyən olunması həmişə gündəmdə olan məsələlərdən biridir. RİOİS-dən istifadə edərək bu kimi halların aşkarlanması gömrük orqanlarında səmərəli kadr bölgüsünün aparılmasına, rəsmiləşdirilmə vaxtının minimuma endirilməsinə və gömrük rüsumlarının azaldılmasına gətirib çıxarır.

4. Risklərin idarə olunması informasiya sisteminin tətbiqi kadr potensialından səmərəli istifadə baxımından da gömrük və eləcə də digər sahələrdə mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Kadr və texniki resurslara qənaət olunması gömrük rüsumlarının da azalmasına gətirib çıxarır ki, bu da ölkənin regionda və dünyada beynəlxalq ticarət marşrutlarında yer alma imkanlarını daha da artırır. Bu tip sistemlərin olmadığı ölkələrdə gömrük rüsumlarının yüksək olması və gömrük rəsmiləşdirilməsi müddətinin çox olması xüsusi diqqət çəkir. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan da hələ ki, bu cür ölkələr siyahısındadır. Dünya Bankı və Beynəlxalq Maliyyə Təşkilatının birgə hazırladığı ölkələrin beynəlxalq ticarət potensialı üzrə illik hesabatının 2010-cu il buraxılışında (Doing Business 2010) Azərbaycan Respublikasında gömrük işinin təşkilinə həsr olunmuş cədvəldə Azərbaycanın idxal-ixrac proseslərində bir çox ölkələrdən geri qalması müşahidə olunur [4] (şəkil 2).

Region or Economy	Documents to export (number)	Time to export (days)	Cost to export (US\$ per container)	Documents to import (number)	Time to import (days)	Cost to import (US\$ per container)
East Asia & Pacific	6.7	23.1	909.3	7.1	24.3	952.8
Eastern Europe & Central Asia	6.5	26.8	1,581.8	7.8	28.4	1,773.5
Latin America & Caribbean	6.8	18.6	1,243.6	7.3	20.9	1,481.0
Middle East & North Africa	6.4	22.5	1,034.8	7.4	25.9	1,221.7
OECD	4.3	10.5	1,089.7	4.9	11.0	1,145.9
South Asia	8.5	32.4	1,364.1	9.0	32.2	1,509.1
Sub-Saharan Africa	7.8	33.6	1,941.8	8.8	39.4	2,365.4
Afghanistan	12	74	3,350	11	77	3,000
Albania	7	19	725	9	18	710
Algeria	8	17	1,248	9	23	1,428
Angola	11	65	2,250	8	59	3,000
Antigua and Barbuda	5	15	1,133	5	15	1,633
Argentina	9	13	1,480	7	16	1,810
Armenia	5	17	1,731	7	20	2,096
Australia	6	9	1,060	5	8	1,119
Austria	4	7	1,180	5	8	1,195
Azerbaijan	9	46	2,980	14	50	3,480

Şəkil 2. Dünya bankının hesabatından çıxarış

Hesabatda ölkələrin ölkə sərhədlərindən keçirilən yüklər üçün yaratdığı şərait idxal və ixrac prosesi zamanı tələb olunan sənədlərin sayına, tələb olunan vaxta (günlərlə) və rüsumu görə qiymətləndirilir. İdxal üçün tələb olunan sənədlərin sayı Türkiyədə 8, Gürcüstanda 4, Ermənistanda 7 olduğu halda Azərbaycanda 14-dür. Hesabatın bu cədvəlin nəticəsi kimi təqdim olunan digər bir araşdırmasında dünya ölkələri içərisində ən asan ticarət aparıla bilən və ticarətin təşkilinin çox çətin olduğu ölkələrin müqayisəsi aparılır. Şəkil 3-də əks olunan bu müqayisədən görünür ki, Azərbaycan beynəlxalq ticarət dövriyyəsinin mərkəzində olan ölkələrlə müqayisədə nisbətən geri sıralarda yer alır. Bu da bilavasitə ölkə sərhədlərində idxal və ixrac prosesində müasir texniki

TABLE 9.1

Where is trading easy—and where not?

Easiest	RANK	Most difficult	RANK
Singapore	1	Uzbekistan	174
Hong Kong, China	2	Burundi	175
Estonia	3	Burkina Faso	176
Finland	4	Azerbaijan	177
United Arab Emirates	5	Congo, Rep.	178
Denmark	6	Tajikistan	179
Sweden	7	Iraq	180
Korea, Rep.	8	Central African Republic	181
Norway	9	Kazakhstan	182
Panama	10	Afghanistan	183

Şəkil 3. Dünya bankının hesabatı

rankings on the import. See Data

və proqram vasitələrindən istifadənin vacibliyini, kadr və texniki resursların düzgün bölüşdürülməsini, riskli halların qarşısının alınmasını gömrük orqanları və bilavasitə hökumət qarşısında zəruri şərt kimi qoyur.

Nəticə

İstər özəl sektorda, istərsə də dövlət sektorunda təyin olunmuş risk sahələri üzrə risklərin öyrənilməsi, qiymətləndirilməsi və idarə olunması fəaliyyət sahəsinin dayanıqlı olmasında, potensial risklərin aşkarlanmasında və qeyri-müəyyənlik şəraitində düzgün qərarların qəbul edilməsində əvəzolunmaz və vacib alətə çevrilir.

Gömrük risklərinin idarə olunması prosesi və bu işdə müasir informasiya texnologiyalarından istifadə edərək, risklərin idarə olunması üçün informasiya sisteminin yaradılması ölkəmizin iqtisadi artımının inkişafında, sərhədlərin qorunmasında, ölkədə biznes fəaliyyətinin inkişafında, xarici iqtisadi fəaliyyət iştirakçılarının ölkədə sərbəst biznes fəaliyyətinə cəlb olunmasında, beynəlxalq ticarət dövriyyəsinin artırılmasında atılan mühüm addımlardan biridir.

Gömrük risklərinin idarə olunması spesifik sahəni əhatə etməsinə baxmayaraq, burada risklərin qiymətləndirilməsi üçün istifadə edilən metod və alqoritmlər bir çox fəaliyyət sahələrində risklərin idarə olunmasında tətbiq oluna bilər. Bunlardan risk profillərinin tətbiqi vasitəsilə statistik məlumatlar əsasında risklərin öyrənilməsi, Data Mining texnologiyasından istifadə etməklə risklərin qiymətləndirilməsi və digər üsullar maliyyə risklərini əsas hissəsi sayılan kredit risklərində, istehsal risklərində, ekoloji risklərdə və digər bu kimi risk sahələrində tətbiq oluna bilər.

Ədəbiyyat

1. Афонин П.Н., Гамидуллаев С.Н. Системный анализ таможенных рисков. Монография. СПб: РИО СПб филиала РТА. 2006. 215 с.
2. Australian/New Zealand Standard RISK MANAGEMENT AS/NSZ 4360-2004, 38p.
3. www.maliyye.gov.az/store/1/hesabat_09_9_ayliq_qisa_091009_new.pdf.
4. www.doingbusiness.org/documents/fullreport/2010/DB10-full-report.pdf.

УДК 004.891.2

Курбанлы У.К.

Институт Информационных Технологий НАНА, Баку, Азербайджан

uzeyir@sinam.net

Научная актуальность и экономическая важность создания информационной системы управления таможенными рисками

В статье рассматриваются проблемы, возникающие при организации таможенного оформления, и методы их решения. Данные проблемы анализируются и при их решении оцениваются важность и эффективность автоматизированной информационной системы управления таможенными рисками. Исследуя применение и возможность внедрения предлагаемой системы в различных отраслях деятельности, разработаны предложения и рекомендации в этом направлении.

Ключевые слова: риск, коридор риска, таможенная декларация, индикатор риска, профиль риска, таможенное оформление, контрабанда.

Gurbanly U.G.

Institute of Information Technology ANAS, Baku, Azerbaijan

uzeyir@sinam.net

Economic significance and scientific importance of development of information system for management of customs risks

The problems arised in the process of customs control and their solution methods are considered in this article. These problems are analysed and their solution the importance and efficiency of information system customs risks management are evalnated. Application and exploitation of proposed system are investigated for different activity areas and new proposals on these themes are raised.

Key words: Risk, risk corridor, customs declaratiom, risk indicator, risk profile, anti-smuggling, customs registration.